

CAPITOLUL 2

*1 septembrie 1939 – 22 aprilie 1941
Cracovia, Polonia*

În cei șaisprezece ani ai mei, trăisem trei vieți diferite. Prima fusese copilăria, plină de pace, de frumusețe și de amintiri care mi-au dăinuit în minte ca un parfum slab, dulce, dar mereu de neatins. Tata avea un atelier de cizmărie, iar mama obișnuia să cânte în timp ce ne gătea – capodopere de pește la cuptor în sos de smântână sau găluște cu carne de miel, specialitatea ei. Fratele meu, Ițac, era cu doi ani mai mic decât mine, neastâmpărat și jucăuș. Sora mea, Sara, cu alți câțiva ani mai mică, avea îmbrățișări care erau făcute din magie și le oferea cu generozitate. Viețile noastre fuseseră perfecte.

Fuseseră.

Germanii au invadat Polonia în ziua în care eu am împlinit 13 ani, un blitzkrieg care a sosit cu tancuri, bombardiere și mii de morți înainte ca țara noastră să se predea în aceeași lună. Polonia a devenit teritoriu ocupat sub controlul

Germaniei, iar capitala a fost mutată de la Varșovia la Cracovia. Prin fluturarea steagului alb de către țara noastră a început a doua mea viață: îndurarea ocupației.

Imediat au fost instituite legi și reglementări noi, cele mai multe dintre ele vizând poporul meu. Tancurile germane străbăteau străzile, în special pe cele din cartierele evreiești, anunțând prin megafoane ca toți evreii să se înregistreze la noul guvern.

— Să n-o faceți, i-am avertizat pe părinții mei. Nu le dați numele noastre.

— I-ai auzit, doar. Papa prefera întotdeauna să fie precaut. Pedeapsa pentru refuzul de a te înregistra este moartea.

Poate că așa era, dar încercam sentimentul oribil că pedeapsa pentru înregistrare era, de asemenea, moartea.

După numai câteva săptămâni, invadatorii ne-au intrat cu forța în case, cu ordinul de a percheziționa toate locuințele evreiești. Ne-au cercetat meticulos sertarele, dulapurile și șifonierele, ba chiar au tăiat salteaua de pe patul Sarei pentru a căuta înăuntru. Ne-au confiscat în mod oficial bijuteriile și valutele străine, pe care nu aveam voie să le păstrăm. Neoficial, au luat tot ce au vrut. Haina de blană a mamei, care fusese un cadou de aniversare de la Papa. O vioară pentru cumpărarea căreia Ițac economisise luni de zile. Ne-au aruncat cărțile de rugăciuni în piață și le-au dat foc, doar pentru c-o puteau face. La momentul respectiv, m-am simțit ușurată, gândindu-mă că mie nu-mi luaseră nimic.

Dar aveau s-o facă. Foarte curând, aveau să ia totul.

Distrugerea lor a continuat în tot orașul, aidoma unui incendiu flămând. Monumentele noastre naționale au fost jefuite, sinagogile au fost arse, iar statuia de bronz a poetului nostru național, Adam Mickiewicz, a fost luată ca să fie retopită.

O lună mai târziu, a început munca silnică. Evreii au fost puși să sape șanțuri, să asfalteze drumuri și să dreneze mlaștini. În cazul fericit în care erau plătiți, primeau o bucată de pâine și nimic mai mult.

Într-o zi, eu și Papa mergeam pe stradă când am văzut un bărbat care curăța mizeria dintr-o conductă de canalizare spartă.

— Țsta-i rabinul nostru! am șoptit.

Papa m-a luat de mână și m-a tras repede de acolo.

— Nu te uita, mi-a șoptit el. Învață să nu vezi nimic și nici să nu fii văzută.

Și am învățat *într-adevăr*, mai bine decât și-ar fi putut închipui el. Existau modalități de a merge pe străzi astfel încât să nu atragi atenția asupra ta. Cei care o făceau bine ajungeau acasă în siguranță în fiecare seară. Eu am dus modalitățile acelea la perfecțiune.

Iar asta a fost important, pentru că învățasem, de asemenea, că naziștii ne disprețuiau în mod aparte. Ei doreau ca polonezii să vadă că dacă ni se dădeau muncile pentru animale, noi efectuam muncile pentru animale. Ei doreau ca lumea să creadă că suntem mai prejos de oameni.

La început, am crezut că ar fi imposibil pentru orice om civilizat să creadă asemenea absurdități, asemenea hidoșeniei. Dar acela a fost doar începutul...

Până în noiembrie, toți evreii au fost obligați să poarte steaua galbenă a lui David pe o brasardă, ceea ce ne-a creat probleme complet noi. Acum, fiind lesne de identificat, deveneam ținte ușoare pentru polonezii sau germanii care considerau hărțuirea o formă ieftină de amuzament.

Într-o zi, mama ne-a dus în oraș. Trebuia să ne întâlnim cu Papa la colț, în fața cizmăriei lui, dar am auzit gălăgie în apropiere. Mama a scos un strigăt mic și înăbușit

și a încercat să ne îndepărteze, însă am recunoscut pălăria neagră de fetru a tatei.

— Nu, am mârâit și m-am smuls din mâna ei. Ce fac ăia?

Tata fusese oprit de un polițist polonez, care îl pusese să stea în poziție de drepti în timp ce-i smulgea smocuri din barbă, câte un pumn pe rând. La fiecare smulgere, tata icnea de durere, însă nu spunea nimic și nu opunea nicio formă de rezistență. Mulțimea care se adunase îl arăta cu degetul și râdea, ca și cum umiliința și durerea ar fi fost un soi de glumă. Cu cât m-am apropiat mai mult, cu atât furia mi-a crescut mai mult. Cum puteau să facă așa ceva? Aceștia erau oameni care fuseseră pașnici față de noi în trecut. Unii ne fuseseră chiar prieteni.

Am pornit înainte, hotărâtă să-mi apăr tatăl, dar Ițac m-a prins de la spate și m-a târât departe de mulțime.

— Trebuie să-l ajutăm! am spus, împotrivindu-mă.

Mama ajunsese deja lângă mine și a rostit cu fermitate:

— Nu înrăutăți lucrurile, Chaia. Las-o baltă.

Polițistul terminase cu tata și făcea acum semne mulțimii să se disperseze. Cândva, comportamentul acela ar fi fost șocant, însă, treptat, astfel de abuzuri au devenit obișnuite. Acum erau acceptate ca atare. Polițistul a văzut că mă încruntam la el și s-a mulțumit să zâmbească, primind bătăi încurajatoare pe spate din partea celor din mulțime. Dacă ar fi știut ce gândeam, m-ar fi arestat.

Târziu în noaptea aceea, l-am auzit pe tata plângând, cu mama lângă el. Nu-l mai auzisem niciodată să plângă, iar asta mi-a frânt inima. După aceea, el a evitat să iasă pe străzi, iar dacă era nevoit, mergea cu ochii în jos și cu mâinile înfundate în buzunare. Nu-i luaseră doar smocuri din barbă. Îi furaseră demnitatea, ceea ce era mult mai rău.

Noul an, 1940, a adus strângerea lațului. Tata și-a pierdut cizmăria și majoritatea economiilor. Am vândut

porțelanurile mamei, mașina de scris și cărțile tatei. Schimbam haine și obiecte de uz casnic suplimentare pentru alimente, iar eu și Ițac munceam la nesfârșit pentru familii poloneze, făcând curățenie sau corvezi mărunte, pentru a câștiga mai puțin de o zecime din ceea ce am fi putut primi înainte de război. Apoi am fost anunțați că trebuia să evacuăm locuința, deoarece cartierul nostru urma să devină parte a unui district exclusiv german.

Un membru al consiliului evreiesc din Cracovia, cunoscut sub numele *Judenrat*, a sugerat ca tata să caute o locuință pentru familia noastră în districtul Podgorze, care fusese rezervat evreilor. În curând, mii de persoane vor încerca să intre acolo, ne-a avertizat el. Fiecare apartament urma să fie împărțit de patru familii, dar aglomerația era preferabilă lipsei oricărui adăpost. Odată cu venirea iernii, așa ceva ar fi fost o condamnare la moarte sigură.

— *Patru* familii în același apartament? a întrebat mama, cu voce îngrijorată. Asta-i lipsă de civilizație.

— Războiul în sine este lipsă de civilizație, a venit răspunsul. Luați ce v-am repartizat, altfel locul va fi ocupat de următoarea familie de pe listă.

Familia mea nu fusese niciodată bogată, dar casa ne fusese mereu curată și confortabilă. *Judenratul* ne-a îndrumat către o clădire de apartamente șubredă, care ar fi trebuit să fi fost demolată cu ani în urmă. Nu avea căldură sau apă curentă, iar camera pe care urma s-o împărțim cu altă familie era puțin mai mare decât o debara.

— Noi cinci nu vom încăpea în spațiul acela, a protestat Papa.

— Dar patru vor încăpea. Oficialul *Judenratului* și-a îndreptat privirea spre mine și-mi voi aminti pentru totdeauna tonul vocii lui, lipsit de orice emoție sau îngrijorare;

poate că sufletul îi fusese deja înfrânt de superiorii naziști. De la germani a sosit un ordin nou. Majoritatea evreilor aflați încă în Cracovia trebuie să părăsească orașul. Numele fiicei tale va fi pe lista de mâine.

Aceea a fost clipa când lumea mea s-a prăbușit. Eram trimisă departe de familia mea, de orașul meu, de singura viață pe care o cunoscusem vreodată. Numele meu era doar unul de pe o listă lungă, însă era singurul pe care îl vedeam cu ochii înlăcrimați. În dimineața următoare, alții au plecat, în mare parte cu căruțe sau pe jos, sperând să rămână cu restul familiei altundeva, ori să găsească alte ghetouri care i-ar fi putut accepta.

— Bunica te va primi, dacă poți ajunge la ea, a sugerat Papa.

Dacă puteam ajunge. Locuia foarte departe de noi.

— Pot să ajung, am spus eu, pe deplin conștientă că probabil nu puteam răzbi atât de departe de una singură.

Dar, judecând după privirile părinților mei, ei aveau nevoie să creadă că voi ajunge într-un loc sigur. I-am îmbrățișat pe rând pe toți membrii familiei, zăbovind mai mult cu mama, care nu părea în stare să-mi dea drumul din brațe, tot așa cum nici eu nu mă puteam desprinde de ea. Apoi mi-am luat geanta de mână, puținele bunuri care-mi mai rămăseseră, și am făcut primul pas afară din oraș, complet singură, cu puține șanse de supraviețuire și fără nicio idee despre următoarea etapă a călătoriei mele. Pașii aceia au marcat sfârșitul celei de-a doua vieți ale mele.

Câteva zile mai târziu, a început a treia mea viață, deși într-un mod complet neașteptat.